Tero Kuusi ja Päivi Puonti 9.3.2021

Eduskunnan tarkastusvaliokunnalle aiheesta Valtiontalouden tarkastusviraston erilliskertomus eduskunnalle: Finanssipolitiikan valvonnan raportti 2020

Valtiontalouden tarkastusviraston (VTV) raportti on mielestämme huolellinen arvio Suomen julkisen talouden tilanteesta ja nykyisen hallituksen finanssipolitiikkaa koskevista linjauksista ja suunnitelmista. Tehtävänsä mukaisesti VTV arvioi hallituksen finanssipolitiikkaa erityisesti suhteessa sitä koskeviin sopimuksiin ja lakeihin. Koronaepidemian kehittyessä arvioiden taustalla olevat tekijät ovat jossakin määrin muuttuneet viime joulukuusta, jolloin raportti on tehty.

Raportin keskeiset johtopäätökset ovat tiivistetysti:

1. Hallituksen politiikka on koronavuonna vastannut finanssipolitiikkaa koskevan lainsäädännön vaatimuksia. Hallituksen reagointi kriisiin on ollut oikea-aikaista ja -suhtaista, mutta tarve palata sitoviin valtiontalouden kehyksiin korostuu kriisin jälkeen.
2. Koronakriisi tekee talousennusteista poikkeuksellisen epävarmoja. Oletukset epidemian kulusta vaikuttavat merkittävästi VM:n ennusteisiin, mutta ne eivät poikkea olennaisella tavalla muiden tahojen ennusteista.
3. Julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen tulee vakauttaa. Vaikka matala korkotaso tukee toistaiseksi velkakestävyyttä, erityisesti ehdolliset vastuut ovat kasvaneet. Velkasuhteen vakauttamisen välineenä kestävyystiekarttaa tulee kehittää.
4. Työllisyyteen vaikuttavien toimien vaikutus on vielä kaukana niiden julkistaloudellisesta tavoitteesta, kun niitä arvioidaan nettomääräisesti.

Kohdan 1. osalta VTV:n arvio vastaa näkemystämme. Koronaviruksen synnyttämien poikkeuksellisten taloudellisten olosuhteiden seurauksena Euroopan unioni on ottanut käyttöön yleisen poikkeuslausekkeen EU:n finanssipoliittisiin sääntöihin. Sen perusteella säännöt eivät tällä hetkellä rajoita jäsenmaiden reagoimista kriisin välittömään hoitoon.

EU:n fipo-sääntöjen poikkeuslausekkeen voimassaolon kestosta ei ollut tietoa joulukuussa 2020, kun VTV:n raportti on kirjoitettu (s. 28 ja 43). Maaliskuun 3. päivä komissio julkaisi tiedotteen, jossa se esitti, että poikkeuslausekkeen soveltamista jatketaan, kunnes EU:n tai euroalueen taloudellisen toimeliaisuuden taso on palannut kriisiä edeltävälle vuoden 2019 lopun tasolle. Komissio arvioi, että nykytietojen valossa poikkeuslauseke deaktivoitaisiin vuodesta 2023 alkaen.

Finanssipolitiikka tarvitsee joka tapauksessa edelleen ankkuriksi kunnianhimoisen keskipitkän aikavälin alijäämätavoitteen, jota kohti edetään päättäväisesti ja jonka saavuttaminen luo edellytykset velkasuhteen tasaiselle vähentämiselle. Sekä kotimainen menokehys että EU:n finanssipolitiikan sääntökehikon keskipitkän aikavälin sääntely tukevat tätä tavoitetta ja niiden uskottavuudesta on huolehdittava.

Myös **kohdan 2.** havaintoihin ennusteiden epävarmuudesta nykyisessä poikkeuksellisessa tilanteessa on helppo yhtyä. Kuvaavaa on se, että käsitys vuoden 2020 tilanteesta on jo muuttunut sen jälkeen, kun VTV:n raportti on julkaistu. Tilastokeskuksen julkaisemien vuotta 2020 koskevien ennakkotietojen mukaan talouden supistumisen jäi ennustettua pienemmäksi, jolloin myös vaikutukset julkiselle taloudelle, mm. rakenteelliselle alijäämälle, jäivät odotettua pienemmiksi. Finanssipoliittisen elvytyksen tarvetta on arvioitava suhteessa viimeisimpiin tietoihin. Samalla myös Tilastokeskuksen juuri julkaisemiin vuotta 2020 koskeviin tilastoihin liittyy poikkeuksellista epävarmuutta.

Niin ikään **kohta 3.** vastaa Etlan näkemystä velanhoidon tarpeesta. Julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen tulee vakauttaa. Koronakriisin vaikutuksesta julkinen velka nousee uudelle tasolle samalla, kun vanhat ongelmat heikosta tuottavuuskasvusta ja suuresta julkisen talouden kestävyysvajeesta jatkuvat. Suomen julkisen talouden tärkein haaste on edelleen rakenteellisen alijäämän ja väestön ikääntymisen aiheuttama kestävyysvaje Ilman merkittävää julkisten menojen supistamista tai tulojen kasvattamista nykypolitiikkaan verrattuna, julkinen velka suhteessa bkt:hen on ennusteiden valossa pitkällä aikavälillä pysyvästi kasvussa.

VTV seuraa johdonmukaisesti myönnettyjen valtiontakausten määrää ja pitää asianmukaisesti esillä niistä valtiontaloudelle juontuvia riskejä. Raportin s. 37 VTV toteaa, että koronakriisi ei ole merkittävästi vaikuttanut tilastoitujen valtiontakausten kokonaistasoon Suomessa. Suomen valtiontakausten määrä suhteessa kokonaistuotantoon oli EU-maiden korkein jo ennen kriisiä. Taloudellisesti merkittävimmät riskit liittyvät Finnveran takausvastuisiin (Hytönen ym. 2020). Kuten VTV s. 38 toteaa, koronakriisi on lisännyt vientitakuukannan riskisyyttä. Myös EU-tason toimista Suomelle syntyvät vastuut on perusteltua ottaa tarkasteluun mukaan, kuten VTV tekee.

Suomen hallituksen tuorein tulevaisuusohjelma on nimeltään Kestävän kasvun tiekartta, jonka tavoitteena on vakauttaa velka suhteessa talouden kokoon vuosikymmenen loppuun mennessä. VTV nostaa aiheellisesti esiin, että velkaurien epävarmuuslaskelmat ovat tärkeitä tilanteessa, jossa esimerkiksi inflaatioon ja korkotasoon liittyy merkittävä häntäriskien mahdollisuus. Yleisemmin kestävän kasvun tiekartta on valitettavan ylimalkainen ja yksipuolinen. Talouskasvun kestävää nopeutumista on turha toivoa, ellei olla valmiita tekemään konkreettisia toimia sen edistämiseksi. Velkasuhde joudutaan saavuttamaan sopeutustoimilla, ellei päästä konkreettisiin talouskasvua kiihdyttäviin, työllisyyttä parantaviin ja julkisen talouden tuottavuutta nostaviin rakenteellisiin uudistuksiin.

VTV:n huoli työllisyystoimien vaikuttavuudesta on aiheellinen (**kohta 4**). Tarkkaa vaikutusarvioita ei aina ole mahdollista tehdä edes jälkikäteen, josta esimerkkinä on Juha Sipilän hallituksen aktiivimalli. Silti tavoitteiden toteutumista on seurattava ja arvioitava. Tarkastusviraston suuntaa antavat vaikutusarviot ovat tarpeellisia. Riippumattomana arvioijana VTV ottaa huomioon myös ne hallituksen toimet, jotka vähentävät työllisyyttä, ja joita hallitus ei itse lue mukaan työllisyystoimiksi. Koska hallitus viime kädessä tavoittelee työllisyystoimillaan julkisen talouden vahvistamista, on myös työllisyystoimien kustannukset laskettava mukaan. Vaikka tällä hetkellä on huomattavaa epävarmuutta siitä, kuinka paljon toimet lisäävät työllisyyttä ja vahvistavat julkista taloutta, VTV:n tarkastelu osoittaa sen, että hallitus on vielä kaukana tavoitteestaan vahvistaa julkista taloutta 2 mrd. eurolla työllisyyttä lisäämällä.

Lähteet

Hytönen, Jukka; Lehtiö, Sakari; Napari, Sami; Puumalainen, Markku; Railavo, Jukka (2020). Katsaus valtion taloudellisiin vastuisiin ja riskeihin. Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2020:75.